

Хусусиятҳои инкишофи хотир ва диққат

Хотири кӯдакон дар ин давра характери механики образ ива ғайри ихтиёри дорад. Онҳо воқеа ва ҳодисаҳои шавковарро да хотир нигоҳ медоранд. Шеър ва сурудро аз ёд карда метавонанд, аммо ба мазмуни онҳо аҳмият намедиханд. Амалиётҳо бо ашёҳои гуногун таҷрибаи кудакро зиёд карда хотири кудакро инкишоф медиҳад. Инчунин фаъолияти бози дар ин давра ба инкишофи хотир таъсир мерасонад. Дар бози ба хотир гирифтани ашёҳо пешниҳод карда мешавад. Хотири ҳаракати мустаҳкам ва мустаҳқил мешавад. Амалиётҳои хизматрасони: бастанӣ пойафзол пӯшидану кашидани либос бо қоғазу қалам кор кардан, ҷаҳидан паридан, доштани тӯп ва ғайра.

Хотири калимаги- мантиқи ба қобилияти фикри вобаста аст. Кӯдакон нисбат ба хурдсолон ба мазмуни ҳодиса диққат дода онро дар хотир мугиранд ва дар бораи он гуфта медиҳанд.

Инкишофи хотири калимаги- мантиқи ба инкишофи таҳаюлот, ҳаёл, фантазия таъсир мерасонад. Афсонаро айнан нақл карда диҳем давоми онро ба таври эҷод мекунад. Дар ин давра хотири ихтиёри инкишоф меёбад онҳо ҳодисаҳоро аз нав ба хотир оварда метавонанд, аммо ба хотир гирифтани дар онҳо хеле суст аст, ин намуди хотир аз моҳият ва аҳамияти ҷизи бахотир гирифта вобаста аст. Масалан шеърро то оғози ид аз ёд намудан. Дар охири сини томактаби ба хотиргирии кӯдакон аниқ равшан ва мустаҳкам мегардад.

Инкишофи диққат

Одам бо сифатҳои муайяни диққат таваллуд намешавад. Диққат дар рафти ташаккулёбии шахс тараққӣ мекунад ва такмил меёбад. Дар рафти фаъолияти кӯдак, дар рафти таълиму тарбия ва таъсири шароитҳои ҳаёт хусусиятҳои шахсияти бача (равияи идеявӣ, маромҳои фаъолият, талабҳо, шавқу ҳавас) ташаккул меёбад.

Диққат аз равия, шавқу ҳавас ва талабҳои одам ҷудонашаванда аст ва дар асоси маромҳои маърифатӣ ва ахлоқӣ пайдо шуда метавонад. Бодиққатии одам ҳамчун хислати характер, ҳамчун ифодаи шаклҳои одатшудаи рафтор нисбат ба худ ва дигар одамон, ба меҳнат ва ғайрат зоҳир мегардад.

Диққат бо амалҳои иродавии одам алоқаманд аст. Диққат дар фаъолияти одам зоҳир мешавад ва ташаккул меёбад. Фаъолият ҳам баъзе ҷиҳатҳои диққатро ташаккул дода ва нисбат ба дигарҳояш гӯё бетараф монда ба баъзе сифат ва хусусиятҳои он таъсири муайян мерасонад.

Фаъолият зухуроти диққати махсуси касбиро талаб мекунад. Масалан, кори ҳуруфчин мутамарказият ва устувории диққатро талаб мекунад.

Дар фаъолияти кӯдаки синни хурди томақтабӣ диққат ба талаботи калонсолон он қадар тобеъ нест. Дар кӯдаки синни калони томақтабӣ бошад, диққати ба тартиби кори таълимӣ ва тарбиявӣ тобеъ буда, талаб карда мешавад, ки ӯ на танҳо бояд нисбат ба чизи шавқовар, балки нисбат ба он чизе, ки шавқовар несту барои ӯ ҳамчун талаби ҳатмист, бодиққат бошад.

Дар кӯдаки синни калони томақтабӣ диққати ғайриихтиёрӣ бартарӣ дорад. Дар айни замон диққати ихтиёрӣ низ меафзояд ва такмил меёбад, ки барои ин характери кори таълимӣ, ибрати калонсолон шароит ба вуҷуд меоваранд. Фаъолияти бозӣ аз кӯдак кӯшиши муайяни иродавӣ, гузоштани мақсад: аз ёд кардан, иҷро кардан, гӯш карданро талаб мекунад ва кӯдак худро барои иҷрои ин ҳама маҷбур мекунад. Диққати ихтиёрӣ дар ҳамин асос ташаккул дода мешавад.

Мураббия бояд хусусиятҳои диққати кӯдаконро ба эътибор гирад. Барои мутамарказонидани диққат дар ӯ нисбат ба кор шавқу ҳавас пайдо кунонидан ва барои дар протсессии бозӣ фаъолона иштирок карданаш шароиту имконият додан лозим аст. Вобаста ба ин ба лаҳзаҳои эмотсионалии бозӣ ва таълим низ эътибор додани мураббия зарур аст.

Хусусиятҳои диққати кӯдакон нисбат ба ӯ рафтори мувофиқ карданро талаб мекунад. Онро ба эътибор гирифтани лозим аст, ки ҳаҷми диққати бачаи ин синнусол ниҳоят кам аст: дар маркази диққати ӯ дар як вақт аз се ашё зиёд акс шуда наметавонад. Кӯдак муддати дароз ва бо тамоми қувва кор карда наметавонад, бинобар ин кори якхела ӯро зуд хаста ва диққаташро аз кор дур мекунад. Кӯдак диққаташро бо душворӣ тақсим мекунад.

Бо муваффақият тарбия намудани диққат ба шароитҳои асосии зерин вобаста аст:

1. Бача бояд ҳамеша ва дар ҳар фаъолият, ҳангоми иҷро намудани ҳар кор бодикқат бошад, бояд ҳамеша ва танҳо бодикқат кор кунад.

2. кӯдакро барои дар ҳар гуна шароит кор карда тавонистан, ба ангезандаҳои берунӣ эътибор надодан ва ба машқ додани диққат одат кунонидан лозим аст.

4. Одати бодикқат буданро дар ӯ тарбия кардан лозим аст, то ки бодикқати ба шакли одатшудаи рафтор табдил ёбад. Барои ин лозим аст, ки:

а) ба фаъолият шавқу ҳавас пайдо намоем, дар хотир дошта бошем, ки шавқу ҳаваси бевосита диққати ғайриихтиёриро тарбия мекунад шавқу ҳавас ба натиҷаи фаъолият, шавқу ҳаваси нисбатан дур – диққати ихтиёриро;

б) барои кори фаъолна, мустақилона ва эҷодии онҳо шароит муҳайё кунем. Кор бояд ба имкониятҳои бачаҳо мувофиқат кунад ва мақсади равшан гузошташуда дошта бошад, талаба бояд барои иҷрои супориш маҳорат дошта бошад;

в) дар ӯ маҳорати худро ба бодикқати маҷбур карда тавонистанро тарбия намоем, диққатро итоаткунанда гардонем, бо роҳи бартаараф намудани душвориҳо дар лаҳзаи зарурӣ бодикқаттар буданро омӯзонем;

г) дар ӯ ҳисси масъулият тарбия кунем, ки ӯ вазифаи дар назди худ гузошташударо ҳатман иҷро намояд, ба мақсади гузошташ расад, ба чизи нофаҳмо сарфаҳм равад.

д) диққатро ба воситаи мушоҳидакорӣ тарбия кунем. Дар хона ва дар табиат мушоҳида карданро омӯзонидан лозим аст. Ба бача риоя намудани қоидаи ҳаракатро дар роҳ, яъне дар кӯча ҳаракат карда тавонистанро ёд додан лозим аст. Аз рӯи рафтори паррандаҳо, ҳайвонот, тағйирёбии баъзе растаниҳо самти шамол, муайян карда тавонистани обу ҳаво, дар ҷангал ёфта тавонистани ҷойҳои замбӯруғу мевадор ва ҳоказоро ёд додан лозим аст;

е) мураббия бояд хусусиятҳои диққати худ – тарафҳои зӯр ва сусти онро ҳам донад;

ж) гурӯхро тавре ташкил кунанд, ки ҳама бодикқат кор кунанд, Хулоса, мураббия бояд хусусиятҳои индивидуалии ҳар як кӯдакро ва диққати ӯро донанд. Чунки инкишофи диққат дар ин давра аз хусусиятҳои фардӣ вобастааст. Кӯдакони оромтабиат нисбат ба серҳаракат диққатташро устуворона ба ашё равона карда метавонанд, гарчанд диққати ғайриихтиёри бартарӣ дошта бошад. Дар ин давра диққати ихтиёри, дурудароз ба ашё мутамаказонида ни диққат дар асосӣ бахотиргирӣ инкишоф меёбад.

Диққати кӯдакони бештар дар рафти бо ашё амал кардан, онро даст-даст карда дидан устувор мегардад. Аз ин лиҳоз, ба падару модар ва мураббия зарур аст, ки дар рафти фаъолияти бозӣ диққати ихтиёронаи ӯро тарбия намоянд. Зеро кӯдакони ашёҳои бодикқат эҳсоси идрок кардашонро муддати дер ё зуд ба хотир мегиранд, дар хотир нигоҳ медоранд ва ҳангоми зарурат аз нав ба хотир меоранд.